

і скандал в урядовому середовищі, і суперечки всередині Кабінету. Тобто, в переважній своїй більшості вони мають політичний характер. Важливою в цьому зв'язку є історія інституту недовіри. Виникнення цього інституту в Англії пов'язують із розвитком парламентаризму та розділенням політичної і юридичної відповідальності уряду. У літературі зазначається, що підставою відставки кабінету з 1742 року визнається не скоєння злочину, а втрата політичної підтримки.

Сутність політичної відповідальності проявляється у «негативній оцінці політичного вчинку суб'єкта з боку певного класу, групи чи суспільства». Ретроспективний аспект політичної відповідальності полягає у створенні для порушників політичних норм несприятливих умов, унаслідок застосування санкцій. До використання термінології «політична відповідальність» вдалися і судді Конституційного Суду України: «...Відставка Кабінету Міністрів України може бути наслідком політичної відповідальності як результат прийняття Верховною Радою України резолюції недовіри Кабінету Міністрів України, яка не має ознак юридичної відповідальності. Для останньої характерним є порушення юридичних норм, без чого неможлива реалізація санкції правової норми» (Рішення КСУ № 8-рп/2002 від 07.05.2002 року (справа щодо підвідомчості актів про призначення або про звільнення посадових осіб)).

При цьому конституційно-правова відповідальність майже завжди має політичний характер, тоді як політична відповідальність не завжди може бути конституційно-правовою. Наприклад, відставка уряду в результаті неналежного виконання урядовцями своїх обов'язків як форма конституційно-правової відповідальності завжди має наслідки політичного характеру. Якщо ж уряд зміщується у зв'язку зі зміною розстановки сил у парламенті, то ніякого делікту конституційного характеру тут не виникає.

На думку Ю. Г. Барабаша, парламентська відповідальність — це закріплена на рівні Конституції відповідальність органу влади чи посадової особи (суб'єкта відповідальності), яка полягає у припиненні повноважень суб'єкта відповідальності за рішенням представницької владної інституції в разі втрати довіри до суб'єкта відповідальності. На думку вченого, ключовим у розумінні поняття парламентської відповідальності є «довіра». Це суто оціночне поняття, яке не можна описати конституційною термінологією та встановити чіткі озна-

ки на нормативному рівні. Та це й непотрібно. Головне — забезпечити механізм усунення від влади осіб, які втратили довіру. Загалом же система довірчої відповідальності має спрацьовувати комплексно в конституційному праві, тобто самі підстави та процедура відповідальності мають забезпечити можливість інституцій, задіяних у механізмі відповідальності, усунути від влади того суб'єкта, який втратив довіру.

На відміну від цього, конституційно-правова відповідальність настає лише в разі наявності в діях суб'єкта конституційного права такої підстави відповідальності, як конституційний делікт, що має характер правопорушення.

Таким чином, політичний характер діяльності осіб, які займають державні політичні посади, зводиться до того, що вони визначають державну політику у всіх сферах суспільного життя, розв'язують стратегічні проблеми економічного і соціального розвитку суспільства та відповідної сфери управління та ін. Водночас, важливо зазначити, що політичний характер статусу політичної посади не зводиться до факту обов'язкової належності осіб, які виконують ці посади, до певної політичної партії (критерій необов'язковий, хоч і цілком можливий). Тобто, на відміну від адміністративних посад, до осіб, які виконують політичні посади не ставиться вимога щодо політичної нейтральності при виконанні своїх посадових обов'язків.

Ткаченко Юрій Володимирович
НЮУ імені Ярослава Мудрого
 к. ю. н., доцент кафедри
 конституційного права України

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРИНЦИПІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Україна зараз знаходиться на стадії формування важливих, основоположних цінностей та структур громадянського суспільства. Цей процес є надзвичайно складний і відповідаль-

ний, оскільки саме він закладає ті підвалини, на яких українське суспільство буде розвиватися та функціонувати багато років поспіль потому. На цьому шляху конституційно-правове регулювання може бути фактором, що сприяє або гальмує його.

На наш погляд, процес становлення і розвитку громадянського суспільства та його інститутів в Україні буде більш швидким та ефективним, якщо конституційно-правове регулювання, основою якого виступають конституційні принципи, буде спрямоване на вирішення таких базових, основоположних моментів: по-перше, чітке визначення об'єкта конституційно-правового регулювання; по-друге, визначення предмета та метода конституційного регулювання; по-третє, однозначне формулювання мети конституційно-правового регулювання; по-четверте, встановлення вихідних засад правового регулювання; по-п'яте, конституційно-правове регулювання має забезпечити регуляцію суспільних відносин у відповідності з тими основоположними цінностями, які притаманні українському суспільству.

Отже, першочерговим завданням, на яке має дати відповідь конституційно-правове регулювання — це визначення об'єкта такого регулювання. У відповідності з нашою тематикою, то необхідно визначитись із безпосереднім поняттям громадянського суспільства як політико-правового явища. Як відомо, існує три основні підходи до інтерпретації поняття громадянського суспільства: широкий, вузький та дихотомічний.

Сутність першого зводиться до ототожнення поняття громадянського суспільства з поняттям суспільства в цілому. Прибічники цього підходу вказують на те, що на певному етапі свого розвитку суспільство просто набуває ознак громадянського суспільства за певних умов і, при цьому, такий його структурний елемент як держава із його складу не вибуває. Тобто, термін «громадянське суспільство» означає певний тип суспільства з відповідним рівнем соціального, економічного, політичного, культурного та правового розвитку.

На наш погляд, важко розглядати громадянське суспільство в якості об'єкта конституційно-правового регулювання як суспільства в цілому тому, що в цій якості громадянське суспільство постає занадто широким явищем. А це в свою чергу ускладнює і певною мірою

навіть унеможливує здійснення регуляції такого об'єкта з належною ефективністю та результативністю. Прикладом цього мого бути побудова соціалізму та комунізму в радянські часи існування нашої держави. На той час вся правова система була спрямована на побудову саме такого державного устрою, але це відбувалося взагалі і для всіх. Результати такого будівництва відомі всім. Тому широкий підхід може поглинути така ж участь.

Прибічники вузького підходу розглядають громадянське суспільство як певну окрему сферу життєдіяльності суспільства, яка не входить до політичної сфери суспільства (до якої належить держава), а також до економічної сфери (до якої належить ринок). Позитивним тут є те, що в такій якості розуміння громадянського суспільства ми маємо змогу визначити чіткий об'єкт конституційно-правового регулювання — сукупність індивідів та організацій, які вступають у зв'язки між собою, але ці зв'язки не мають політичного та економічного характеру. Але розуміння такої моделі громадянського суспільства можливе, на наш погляд, за умов коли у суспільстві вже є усталений ліберально-демократичний режим та розвинута економічна система на основі ринкових відносин.

В умовах же України такого стану речей ми не спостерігаємо, тому більш правильним постає третій підхід — дихотомічний. Основою цього підходу є розуміння громадянського суспільства як явища, що є сукупністю індивідів та утворених ними інститутів, які знаходяться у відносній незалежності, автономності від держави. Тобто, це є і економічна, і соціальна, і ідеологічна сфера життєдіяльності суспільства. Позитивним в такому погляді є те, що ми чітко виокремлюємо державу від структур громадянського суспільства, а також, що розвиток та становлення громадянського суспільства напряму пов'язується з економічним, матеріальним розвитком суспільства і окремої людини.

На нашу думку, в умовах української державності розглядати громадянина та інститути громадянського суспільства без економічної, матеріальної складової неможливо тому, що ми таким чином відриваємо людину від її «живлячих коренів». Тільки індивід-власник, об'єднання-власник може сьогодні розглядатися як пріоритет конституційно-правового регулювання, тільки в цій якості вони можуть протистояти державі і взагалі розвиватися та діяти

як самостійні суб'єкти суспільних відносин, як основа громадянського суспільства.

Наступним важливим моментом, який має вирішити конституційно-правове регулювання — це встановлення предмета та метода регулювання. Предмет правового регулювання це суспільні відносини, на які впливає право. У нашому випадку, всі основоположні зв'язки, що виникають з приводу об'єкта конституційно-правового регулювання, мають розглядатися як предмет конституційно-правового регулювання. Зокрема, це суспільні відносини між суб'єктами громадянського суспільства, що мають певну незалежність від держави, тобто не мають політичного характеру.

Такий характер суспільних відносин, що виступають предметом конституційно-правового регулювання, вимагає застосування диспозитивного напрямку в їх регуляції. Тобто, зв'язки, що виникають у громадянському суспільстві в своїй переважній більшості мають врегульовуватися на основі рівності, свободи, паритетності.

Важливим черговим моментом є встановлення чіткої мети конституційно-правового регулювання. На нашу думку, українське суспільство визначилося з тим, в якому напрямку воно прагне розвиватися — це саме ліберальна демократія.

Вказаний напрямок передбачає втілення у суспільне життя таких цінностей як гуманізм, свобода, рівність, багатоманітність, верховенство права, обмежене державне правління та інші. Все вказане вимагає наявності у конституційному законодавстві принципів, що мають відповідати тим цінностям, які прагне досягнути українське суспільство в своєму розвитку.

Ефективність конституційно-правового регулювання та його результативність напряму залежить від того, на базі яких цінностей здійснюється таке регулювання, а також чи підтримує більшість населення такі цінності.

Легітимація, схвалення суспільством основних засад, на основі яких буде здійснюватись конституційно-правове регулювання розвитку громадянського суспільства є ключовими у їх дії і взагалі у їх реалізації. Досягнення загальної мети правового регулювання буде неможливим без підтримки і схвалення її переважною більшістю громадян України.

Труфанова Софія Сергіївна
НЮУ імені Ярослава Мудрого,
студентка, Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції,
2 курс, 11 група

ЗАХИСТ СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ЯК БАЗОВА ЦІННІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ

У сучасному світі дуже гостро постає питання захисту суверенітету та територіальної цілісності держави. Без сумніву найголовнішими проблемами є терористичні організації, агресивно налаштовані країни, головна ціль яких — створити зовнішні та внутрішні загрози суверенітету інших держав. Результатами цих дій стають локальні конфлікти, сутички громадян, спроби повалення конституційного ладу. На жаль, Україна не є винятком.

Відповідно до ст. 17 Конституції України, захист суверенітету і територіальної цілісності України та забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави та справою всього українського народу. Держава має створювати умови для захисту суверенітету та територіальної цілісності, зокрема: забезпечувати верховенство права; забезпечувати економічну безпеку, як гарантію незалежності країни та однієї з умов стабільності й ефективної життєдіяльності держави і суспільства; забезпечувати економічну незалежність, яка передбачає: встановлення контролю над національними ресурсами; забезпечувати територіальну цілісність країни, вживати заходів щодо звільнення тимчасово окупованих територій України; забезпечувати національну безпеку України.

Коло суб'єктів, на яких покладається виконання функції захисту суверенітету та територіальної цілісності, можна визначити шляхом тлумачення частин 2, 3, 4 ст. 17, статей 85, 102, 106, 107, 116 Конституції України, а також ст. 4 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. До таких суб'єктів, на наш погляд, належать: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, орга-